საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის (1918–1921) ისტორიული რეპრეზენტაცია 1980-იანი წლების მეორე ნახევრის საქართველოში[1]

ნიკოლოზ სარაჯიშვილი
უახლესი ისტორიის ცენტრი
nikasarajishvili99@gmail.com

ქართული საისტორიო მეცნიერების დღევანდელ გამოწვევებში ერთ-ერთი უმთავრესი ადგილი უნდა ეჭიროს იმ ტენდენციებისა და სტერეოტიპების წინააღმდეგ ბრძოლის საკითხს, რომელიც საბჭოთა პერიოდში, მარქსისტულ-ლენინური იდეოლოგიის დიქტატის ქვეშ მყოფმა ქართულმა[2] ისტორიოგრაფიამ შექმნა და დაამკვიდრა. დღესდღეობით თანამედროვე ისტორიის დარგში დიდი პოპულარობით საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საკითხი სარგებლობს და ამ მიმართულებით ანუ მისი აუცილებელი და სამართლიანი *რეაბილიტაციისკენ*, დიდი ძალისხმევაა მიმართული.[2] მართალია, საბჭოთა ისტორიოგრაფიაში იდეოლოგიური გავლენის ქვეშ ისტორიის ყველა ეპოქა აღმოჩნდა (ქარჩავა 2024: 101-119), მაგრამ საქართველოს შემთხვევაში საბჭოთა პროპაგანდისტული მანქანა სწორედ საქართველოს უახლესი ისტორიის, კერძოდ კი, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის, მისი მთავრობისა და 1924 წლის ანტისაბჭოთა აჯანყების საკითხებით იყო დაინტერესებული და აქტიურად ნერგავდა/ავრცელებდა მისთვის საჭირო დამოკიდებულებებს, შეფასებებს, ნარატივებს. უნდა აღინიშნოს, რომ პროცესი ოფიციოზისგან დამოუკიდებლად მას შემდეგაც გაგრძელდა, რაც 80-იანი წლების ბოლოს საბჭოთა ხელისუფლება ვეღარ აკონტროლებდა საქართველოს სსრ-ში მიმდინარე პროცესებს.

XX საუკუნის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში საბჭოთა კავშირის მასშტაბით არსებულმა პოლიტიკურმა, სოციალურმა თუ კულტურულმა პროცესებმა მრავალი ცვლილება გამოიწვია და ეს ქართულ ისტორიოგრაფიასაც შეეხო. „საბჭოთა კავშირის ნგრევამ სწრაფად გაუხსნა გზა ახალ, მოულოდნელ შესაძლებლობებს დამოუკიდებლობისაკენ, ფუნდამენტური გადაფასებისაკენ, უწინდელი რესპუბლიკების ჯერაც შეუსწავლელი ასპექტების უპრეცედენტო განხილვისაკენ“ (ჰოვანესიანი 2018: 5), თუმცა ისე მოხდა, რომ ისტორიული მეხსიერების *შემდგომი* ჩამოყალიბების პრივილეგია 80-იანი წლების ბოლოს ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის ლიდერების ხელში აღმოჩნდა, რაც, ვფიქრობთ, საყურადღებო მოვლენაა. როგორც აღინიშნა, დასახელებული პროცესების გააქტიურებას საბჭოთა კავშირში მიმდინარე ლიბერალიზაციის კურსი განაპირობებდა.[3]

დამოუკიდებლობის შესაძლო აღდგენის პარალელურად დაიწყო საქართველოს ისტორიის (განსაკუთრებით კი უახლესი ისტორიის) წინა პლანზე წამოწევა და პოპულარიზაცია. ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანი ადგილი ეკავა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და მასთან დაკავშირებული მომდევნო მოვლენების რეპრეზენტაციას, ვინაიდან, XIX საუკუნის დასაწყისიდან მოყოლებული, ეს იყო ერთადერთი შემთხვევა, როდესაც საქართველოს დამოუკიდელობა ჰქონდა, თანაც, რესპუბლიკის სახით (სარაჯიშვილი 2019: 94-103); (სარაჯიშვილი 2022: 125-134); (სარაჯიშვილი 2024ა: 282-303); (სარაჯიშვილი 2024ბ).

ერთი, რომ აქტიურად გამოიცემოდა შესაბამის პერიოდთან დაკავშირებული სხვადასხვა სახის ლიტერატურა. მაგალითად, დაგეგმილი იყო ქართული ემიგრანტული ლიტერატურის საგამომცემლო პროექტი საერთო სათაურით – „დაბრუნება“ (ქართული ემიგრანტული ლიტერატურის...1990: 6), თუმცა, ამ სერიით მხოლოდ სამი წიგნი გამოიცა (ორი ექვთიმე თა-

ყაიშვილის, ხოლო ერთში გაერთიანებული იყო რევაზ გაბაშვილისა და ვალოდია გოგუაძის მოგონებები);(თაყაიშვილი 1991ა); (თაყაიშვილი 1991ბ); (გაბაშვილი, გოგუაძე 1992). მეორე, რომ იმ დროის პერიოდულ გამოცემებში ხშირად შეხვდებოდით პირველ რესპუბლიკასთან დაკავშირებული პიროვნებებისა და მოვლენების შესახებ საგაზეთო პუბლიკაციებს.

განსაკუთრებული ყურადღება სოციალ-დემოკრატიული მთავრობის წევრებს, 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებასა და 1924 წლის ანტისაბჭოთა აჯანყებას ეთმობოდა. წინამდებარე სტატიაში პირველ ორ მათგანს განვიხილავთ.

ვიდრე უშუალოდ საკითხზე გადავიდოდეთ, კონტექსტის უკეთ აღსაქმელად აუცილებელია იმ ტენდენციებს გავეცნოთ, რომელიც საბჭოთა საქართველოში ოფიციოზის მიერ შეიქმნა და რომლის წინააღმდეგ ბრძოლაც საჭირო იყო დამოუკიდებელი საქართველოს ჩანასახშივე, ე. ი. მეორე რესპუბლიკის „მოსამზადებელ პერიოდში“.[4]

საბჭოთა ხელისუფლებამ ქვეყნის ოკუპაცია/ანექსიის პირველი წლებიდანვე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის იდეური ლიკვიდაცია დაისახა მიზნად. ახალი დამპყრობლისათვის სასიცოცხლოდ აუცილებელი იყო პირველი რესპუბლიკის მესვეურთა ხალხის მტრის როლში გამოყვანა, შემდეგში კი ქართველების ისტორიული მეხსიერებიდან სრულიად წაშლა – დამოუკიდებლობის დღედ 25 თებერვლის დანერგვა (მაცაბერიძე 2018: 373-397).

უმეტესწილად კრიტიკის ობიექტი სოციალ-დემოკრატიული პარტია და მისი ლიდერები: ნოე ჟორდანია და ნოე რამიშვილი იყვნენ. ეს გასაკვირი არცაა, ვინაიდან, როგორც უკვე ითქვა, საბჭოთა ხელისუფლებას საქართველოში პოლიტიკურად სტაბილური ვითარების შესაქმნელად სწორედ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის იდეური განეიტრალება სჭირდებოდა, მით უმეტეს, რომ ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია საზღვარგარეთიდან აპირებდა ბრძოლის გაგრძელებას.

თავდაპირველად ამ იდეური ბრძოლის წარმოებაში დიდ მონაწილეობას იღებდა საბჭოთა სატირული (და არა მხოლოდ სატირული) პრესა და მისი ფლაგმანი ჟურნალი *ტარტაროზი* (სიხარულიძე 2019: 64-78). მას „დახმარებას“ ქართული ისტორიოგრაფია და სასკოლო სახელმძღვანელოები უწევდა. მას შემდეგ, რაც საქართველოში 1924 წელს აჯანყება მოხდა, საბჭოთა ოფიციოზის წინაშე ახალი დავალება დაისახა – ქართველებში უნდა წაშლილიყო 1924 წელი, როგორც ანტიბოლშევიკური, ეროვნული და საყოველთაო გამოსვლის დრო. აჯანყების კონტექსტში წინა პლანზე მენშევიკების საკითხი წამოწიეს, რაც საერთო ჯამში მათდამი ანტიპათიური განწყობის შექმნას ისახავდა მიზნად. ჟურნალი ტარტაროზი სახალისო კარიკატურებით გადმოსცემდა სხვადასხვა მოვლენას, ცხადია, – საბჭოთა ხელისუფლებისთვის სასარგებლო კონტექსტით წარმოდგენილს. მაგალითად, ნოე რამიშვილს ბრალდებოდა მუშებისა და გლეხების ჩაგვრა, ხალხის ფულის მითვისება და სხვა მრავალი მანკიერებანი. ნოე ჟორდანიას კი 30-იან წლებში უკვე მიკერებული ჰქონდა ილია ჭავჭავაძის მკვლელის სახელი (იმ პერიოდში ასე თუ ისე მიმდინარეობდა ილიას რეაბილიტაცია, რისი დაგვირგვინებაც იყო 1937 წელს გადახდილი იუბილე).

სოციალ-დემოკრატიული პარტია.

პირველ რიგში ზოგადად ქართველი სოციალ-დემოკრატების მიმართ დამოკიდებულებას შევეხოთ. როგორც ზემოთაც გამოჩნდა, მათ მიმართ ათწლეულების განმავლობაში ყალიბდებოდა უარყოფითი დამოკიდებულება, „საბჭოთა კავშირში, პერესტროიკამდე, პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორია მხოლოდ უარყოფითად იყო წარმოდგენილი: ეს გახლდათ მძიმე, ქართველი ხალხისათვის მხოლოდ პრობლემების მომტანი ხანა, რომელიც წარმატებით დაიძლია საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების გზით“ (ჩიქოვანი, კაკიტელაშვილი 2010: 232). სწორედ ამგვარი ტენდენციების წინააღმდეგ უნდა ებრძოლა ქართულ ისტორიოგრაფიას ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის თანადროულ

პერიოდში. მართალია, მაშინდელი პრესის ფურცლებზე შეხვდებოდით გურამ შარაძის, დიმიტრი შველიძის, პაატა სურგულაძის, ოთარ ჯანელიძისა და სხვა ისტორიკოსების პუბლიკაციებს,[5] მაგრამ საზოგადოებრივი აზრის ჩამოსაყალიბებლად ეს საკმარისი არ აღმოჩნდა.

მას შემდეგ, რაც 80-იანი წლების ბოლოს საბჭოთა საქართველოში იმპერიულმა ცენტრმა თავისი გავლენა დაკარგა და მიმდინარე მოვლენებს ვეღარ აკონტროლებდა, ცენზურაც შერბილდა. თითქმის თავისუფლად იბეჭდებოდა წიგნები, სტატიები და ინტერვიუები. მალევე ქართულ რეალობაში ისეთ მოღვაწეთა სახელებმა წამოიწია წინ, რომლებიც პირველ რესპუბლიკასთან იყვნენ დაკავშირებული. მაგალითად, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის (კალანდაძე 1990: 1-2), გიორგი მაზნიაშვილის (მაზნიაშვილი 1990), რევაზ გაბაშვილის, ზურაბ ავალიშვილის (ავალიშვილი 1990) და მრავალი სხვა. რუსთაველის საზოგადოებამ გამოსცა ნოე ჟორდანიას (ჟორდანია 1989); (ჟორდანია 1990ა), გამომცემლობა საქართველომ კი – გიორგი ლასხიშვილის მემუარები (ლასხიშვილი 1992), აგრეთვე გამოიცა ნოე ჟორდანიას რჩეული ნაწერების კრებული (ჟორდანია 1990ბ).

წიგნების შემთხვევაში უნდა ითქვას, რომ საკმაოდ ხშირად გამოსაცემად მზადდებოდა და იბეჭდებოდა იმ ავტორთა მოგონებები, რომელთაც ქართულ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასთან დაპირისპირება ჰქონდათ. მსგავსი დამოკიდებულების ერთ-ერთი ნათელი მაგალითია იურისტისა და ისტორიკოსის, 1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის საგარეო საქმეთა სამინისტროს მრჩევლის, ზურაბ ავალიშვილის წიგნის *საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-21 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში* – გამოცემა 1990 წელს. ამ წიგნის შემდეგი მონაკვეთი იმ პერიოდში განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობდა: „როდესაც 1921 წ. თებერვალ-მარტის მძიმე დღეებში საქართველო მაგიდაზე დააწვინეს და ნაცადმა დასტაქარმა, საბჭოთა ხელისუფლებამ, სასტიკი ოპერაცია ჩაუტარა, ამ ქირურგმა იცოდა, რომ პაციენტი ქლოროფორმით დაბანგა და საოპერაციოდ მოამზადა საქართველოს ს.დ.-ის ასევე გამოცდილმა, თუმც ნაკლებ კადნიერმა ხელმა“ (ავალიშვილი 1990: 11). ეს ამონარიდი თავის ერთ-ერთ პუბლიცისტურ წერილში აკაკი ბაქრაძემაც მოიშველია (ბაქრაძე 2005: 66), რომელსაც იმხანად მრავალი „მიმდევარი“ ჰყავდა და მისი ლექციების დროს, დარბაზში „ნემსიც არ ჩავარდებოდა“.

რევაზ გაბაშვილის მოგონებებში სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის საქმიანობის აღწერას სხვადასხვა ადგილზე ეთმობა ადგილი და ყველა შემთხვევაში, ქართველი მმართველი პარტია უარყოფითადაა წარმოჩენილი. მოგონებების ავტორი ქართველ სოციალ-დემოკრატებს არ განასხვავებს ბოლშევიკებისგან, ბრალს სდებს მათ ქართული მიწების გასხვისებაში, ქართული ეროვნულობის გარყვნაში და სხვ. (გაბაშვილი, გოგუაძე 1992: 83, 90-91, 94-98, 109, 111, 141-143, 153, 177-180, 205-209, 240-241).

აღსანიშნია, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მმართველ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას, სსრკ-ის მმართველ კომუნისტურ პარტიასა და თანადროული პერიოდის სოციალისტურ/სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებს შორის ტოლობის ნიშანი ისმებოდა. მაგალითად, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის საგამომცემლო ორგანოს 1990 წლის ერთ-ერთ ნომერში, იმჟამად სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დაფუძნების მოვლენების შესახებ წერდნენ:

> გუშინ დაიწყო სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობა. ეს პარტია, ცნობისთვის, არის პარტია, რომლის უგვანო, უნიჭო მმართველობის შედეგადაც 1921 წელს ბოლშევიკები შემოვიდნენ საქართველოში. და როცა სოც.-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთ ლიდერს პეტრე გელეიშვილს ჰკითხეს, რა მოხდაო, – არაფერი, ერთმა პარტიამ მეორე შეცვალაო, – უპასუხა (ჭანტურია 1990: 2).

მსგავსი პასაჟები გვხვდებოდა იმ პერიოდში გამოცემულ ლიტერატურაში. ზურაბ ავალიშვილის წიგნში ვკითხულობთ:

> 1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატია, რომელიც ს.დ.-ის დიქტატურის, ე. ი. მემარჯვენე ფრთის მარქსიზმის ფორმა იყო, წარმოადგენდა საქართველოში საბჭოთა დიქტატურის გამარჯვების მოსამზადებელ პერიოდს, სოციალური პოლიტიკის მთელი შინაარსითა და თავისი სულისკვეთებით“ (ავალიშვილი 1990: 11).

ზოგადად, სოციალ-დემოკრატებთან დაკავშირებით გავრცელებული იყო შეხედულება, რომ ისინი საქართველოს დამოუკიდებლობის მომხრეები არ ყოფილან:

> მსოფლიო პოლიტიკური ვითარების წყალობით კალთაში ჩავარდნილ დამოუკიდებლობას ჯერ გაოცებული, ხოლო შემდეგ მზრუნველი თვალითაც კი დაუწყეს ცქერა. გადაგვარებული, უერო, უსამშობლო და მსოფლიო პროლეტარიატის ინტერესებისათვის თავდადებული სოციალ-დემოკრატები, სამარცხვინო მესამე დასელები, რამდენადმე შეიცვალნენ: გული გაუთბათ, გონზე მოვიდნენ, დედა-სამშობლო იცნეს და ადამიანებს დაემსგავსნენ (კახაძე 1989: 1).

აქვე უნდა ითქვას, რომ განსახილველ პერიოდში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკისა და მასთან დაკავშირებული პიროვნებების შესახებ ინფორმაციის გამოქვეყნების კუთხით ყველაზე დიდი წვლილი გურამ შარაძეს მიუძღვის. საგაზეთო პუბლიკაციებთან ერთად მნიშვნელოვანი გამოცემებია ფრანგული დღიური (შარაძე 1990) და *უცხოეთის ცის ქვეშ* (1991 წელს გამოიცა პირველი წიგნი, ხოლო მეორე და მესამე – 1993 წელს) (შარაძე 1991ა) (შარაძე 1993ა) (შარაძე 1993ბ). მიუხედავად იმ პერიოდის ზოგადი ფონისა, გურამ შარაძის შეფასებები არ გამოირჩეოდა სიხისტით. ის ქართული ემიგრაციის კვლევით იყო დაკავებული.

იმავე პერიოდში მნიშვნელოვან და დადებით მოვლენად უნდა განვიხილოთ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების შეგროვება და ერთ წიგნად გამოცემა. კრებულში შეტანილი იყო ისეთი მნიშვნელობის დოკუმენტები, როგორიცაა: საქართველოს 1918 წლის დამოუკიდებლობის აქტი და 1921 წლის კონსტიტუცია; აგრეთვე ისეთი დოკუმენტები, რომელიც უკავშირდებოდა სოციალურ, სამხედრო, სახელმწიფო კონტროლის, არჩევნების, სასამართლოსა და ქვეყნისთვის აუცილებელ მნიშვნელოვან საკითხებს (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამართლებრივი აქტების კრებული, 1918-1921: 1990).

როგორც აღინიშნა, გარდა წიგნებისა, ჟურნალ-გაზეთებში, რომელიც უფრო ხელმისაწვდომი და კითხვადი იყო, ვიდრე ზოგადად წიგნი, იბეჭდებოდა სტატიები და ინტერვიუები. განხილვის საგანი გახდა ისეთი ხალხის აზრი, ვინც საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას მოესწრო. მაგალითად, ტრადიციონალისტთა ბეჭდვითი ორგანოს გაზეთ *ქართველი ერის* 1990 წლის დეკემბრის ნომერში დაიბეჭდა ინტერვიუ ნიკოლოზ გორდელაძესთან. ამ სტატიას უფრო მეტ ფასს ანიჭებდნენ, ვინაიდან ნიკოლოზ გორდელაძეს „ხვდა წილად ბედნიერება“, ეცხოვრა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში. ინტერვიუს შესავალ ნაწილში ვკითხულობთ:

> 1918 წელს იგი 15 წლისა იყო. მის თვალწინ ისტორიული მოვლენების, პიროვნებების კალეიდოსკოპმა გაირბინა... დღეს იგი 87 წლისაა. იმედია, რომ ბატონი ნიკოლოზის მოგონებები საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიულ პორტრეტს კიდევ ერთ ახალ შტრიხს შემატებს.

ნიკოლოზ გორდელაძე არ მალავს თავის სიმპათიებს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიისადმი. არჩევნების თემის შესახებ კი წერს: „უბედურება ის იყო, რომ ხალხის ნაწილი მენშევიკებს უჭერდა მხარს“ (ქართველი გიმნაზისტი და... 1990: 4).

დასასრულს უნდა ვთქვათ, რომ ეროვნულ მოძრაობაში, რა თქმა უნდა, სწორად იქცეოდნენ, როდესაც ქვეყნის ცხოვრებაში სხვადასხვა სახით შემოჰქონდათ ის პერიოდი, როდესაც საქართველო დამოუკიდებელ რესპუბლიკას წარმოადგენდა, თუმცა გზა, რომლი-

თაც ეს კეთდებოდა, არ იყო მართებული. ის, თუ როგორ ხდებოდა წარმოდგენების შექმნა პირველი რესპუბლიკის შესახებ და მისი რაობის გააზრება საკვლევ პერიდოში, ყურადსაღებია და აუცილებლად განსახილველი ამ საკითხის სრულად აღსაქმელად. ამისთვის უპირველესი წყარო გახლდათ მოგონებები. დღევანდელი ქართული ისტორიოგრაფიისთვის უცხო არაა, რომ მოგონებები არ შეიძლება შეუცდომელ, უტყუარ წყაროდ იქნეს მიჩნეული.

მართალია, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა აღქმული იყო როგორც იმ ძალის მსხვერპლი, რომელსაც იმჟამად ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა უპირისპირდებოდა, თუმცა 1921 წლის თებერვალ-მარტის მოვლენებს, შემდგომში ერთმანეთთან დაპირისპირებული ზვიად გამსახურდია და გია ჭანტურია, ფაქტობრივად, მსგავს შეფასებას აძლევდნენ: ერთ-ერთ მიტინგზე სიტყვით გამოსვლისას გია ჭანტურიამ საქართველოს ოკუპაციასთან დაკავშირებით განაცხადა: „25 თებერვალი, თუ რელიგიურად განვიხილავთ, ეს არის ღვთისგან მოვლენილი სასჯელი, ჩვენი ცოდვების გამო დავისაჯეთ ჩვენ“ (ჭანტურია 1990: 2).

რაც შეეხება ზვიად გამსახურდიას, 1990 წლის 26 მაისს გამართულ მიტინგზე წარმოთქმულ სიტყვაში 1918 წლის დამოუკიდებლობის შესახებ განაცხადა:

> და აი დადგა ჟამი ჩვენი განთავისუფლებისა. ჩვენ მივიღეთ თავისუფლება, მაგრამ ბარაბას გზით. ბარაბას გზა ავირჩიეთ და ეს თავისუფლება უფალმა ისე წაგვართვა ვით მოგვივლინა და დაგვატეხა თავს არნახული სასჯელი, რომელიც 70 წელია გვანადგურებს. აი, ამის გამო მივიღეთ ძმანო, რამეთუ უარვყავით ქრისტე, ქრისტეს მოვლენილი კაცი, მესიად მოვლენილი კაცი და ავირჩიეთ ბარაბა ავაზაკის, სოციალ-დემოკრატიისა და მსგავსთა მისთა გზა (ზვიად გამსახურდია – 26 მაისი, 1990).

1920 წლის 7 მაისის ე. წ. „მოსკოვის ხელშეკრულება“.

ეროვნული მოძრაობის პერიოდში ე. წ. „მოსკოვის ხელშეკრულება“ ძირითად შემთხვევაში დადებით კონტექსტში განიხილებოდა. მაგალითისთვის ჭავჭავაძის საზოგადოების ხელმძღვანელობა შემდეგში დამოუკიდებელი საქართველოს რიგ მოქმედებებს პირველი რესპუბლიკის დროინდელ ხელშეკრულებებზე დაყრდნობით განიხილავდა. რუსეთთან ურთიერთობის გაგრძელებას ილია ჭავჭავაძის საზოგადოება 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების საფუძველზე მიიჩნევდა მიზანშეწონილად. საქართველოს სსრ-ის მე-11 მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მე-12 სესიისადმი საზოგადოების მიმართვაში ჩვენთვის საინტერესო ორი (პირველი და მესამე) მუხლია:

> საქ. სსრ უმაღლესი საბჭოს სესიამ 1. სცნოს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის 1920 წლის 7 მაისს დადებული ხელშეკრულების დარღვევის ფაქტი საბჭოთა რუსეთის მხრიდან და რსფსრ-სა და სსრკ უმაღლესი საბჭოების წინაშე დააყენოს საკითხი ამ ფაქტის ცნობის შესახებ; [...] 3. სცნოს საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და საბჭოთა რუსეთს შორის 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება ერთადერთ კანონიერ იურიდიულ დოკუმენტად, რომელზეც უნდა იყოს აგებული ამ ორი რესპუბლიკის ურთიერთობა და მიმართოს სსრკ უმაღლეს საბჭოს ანალოგიური გადაწყვეტილების გამოტანის წინადადებით (მიმართვა 1989: 1).

ამ აზრს იზიარებდნენ სხვა პარტიებიც. მაგალითად, საქართველოს ეროვნული სამართლიანობის პარტია თავის პროექტში საქართველოს დამოუკიდებლობის შესახებ შენიშნავდა:

> 1. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა სუვერენული სახელმწიფოა, რომელიც თავის ურთიერთობას სხვა სახელმწიფოსთან აგებს საერთაშორისო ნორმების შესაბამისად ორმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე, მათ შორის რუსეთთან ურთიერთობაში ძალაშია 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების ძირითადი პრინციპები.

მსგავს დამოკიდებულებას ვხვდებით სხვა პარტიების შემთხვევაშიც, მაგალითად, ჯერ კიდევ 1989 წელს საქართველოს ეროვნული დამოუკიდებლობის პარტია მიიჩნევდა, რომ

> ერთა ლიგის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ფაქტიური და იურიდიული აღიარება წარმოადგენდა საქართველოს, როგორც დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ ჩამოყალიბებული სრულფასოვანი ერის დამკვიდრებას საერთაშორისო არსებობის რეალურ სტრუქტურაში (პროგრამა/წესდება 1989: 1).

ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის წესდებაში კი ვკითხულობთ:

> სახელმწიფოებრიობის აღდგენის შემდეგ, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია იბრძოლებს საქართველოს ისტორიული ტერიტორიების დაბრუნებისთვის (იგულისხმება საქართველოს რესპუბლიკის 1918-21 წწ. საზღვრებში) (პროგრამა/წესდება 1989: 2).

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნული მოძრაობის პერიოდში მეტნაკლებად უარყოფითად ხდებოდა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასთან ასოცირებული პიროვნებების წარმოჩენა, პოლიტიკური კუთხით მაინც სწორად ფასდებოდა 1918-1921 წლების საქართველოს მნიშვნელობა. 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებასა და პირველი რესპუბლიკის მემკვიდრეობას ყურადღება 1991 წლის 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგაც ექცეოდა.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის გამოცხადების წინასიტყვაში, უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარე ზვიად გამსახურდია 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულების საკითხს რამდენჯერმე შეეხო. მან აღნიშნა: 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება „აღორძინებული ქართული სახელმწიფოს ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს პოლიტიკურ მოვლენად იქცა... ხელშეკრულება უდავოდ ხელს უწყობდა ახალგაზრდა სახელმწიფოს სუვერენიტეტისადმი პატივისცემის გაზრდას“ (არქანია, სარაჯიშვილი 2024: 21, 23).

აღნიშნული თავისთავად იმ ფაქტშიც აისახა, რომ 1991 წლის 9 აპრილს გამოცხადებული დამოუკიდებლობა 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტის საფუძველზე აღდგა:

> 1918 წლის 26 მაისს დამოუკიდებლობის აქტის გამოცხადებით აღდგა საქართველოს გაუქმებული სახელმწიფოებრიობა. შეიქმნა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა მრავალპარტიულობის საფუძველზე არჩეული ხელისუფლების წარმომადგენლობითი ორგანოებითა და კონსტიტუციით... 1990 წლის 28 ოქტომბერს მრავალპარტიული, დემოკრატიული გზით არჩეული საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭო, ეყრდნობა რა 1991 წლის 31 მარტის რეფერენდუმით გამოხატულ საქართველოს მოსახლეობის ერთსულოვან ნებას, ადგენს და საქვეყნოდ აცხადებს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენას საქართველოს დამოუკიდებლობის 1918 წლის 26 მაისის აქტის საფუძელზე (არქანია, სარაჯიშვილი 2024: 47-48).

დამოუკიდებლობის აღდგენის აქტში ვკითხულობთ:

> 1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთმა უხეშად დაარღვია საქართველო-რუსეთის 1920 წლის 7 მაისის სამშვიდობო ხელშეკრულება და შეიარაღებული აგრესიის გზით მოახდინა თავის მიერვე ცნობილი საქართველოს სახელმწიფოს ოკუპაცია, რასაც შემდგომში მოჰყვა მისი ფაქტობრივი ანექსია (არქანია, სარაჯიშვილი 2024: 14).

აქვე მოკლედ გავეცნოთ იმ ძირითად დებულებებს, რომელთაგანაც 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულება შედგებოდა. ხელშეკრულებიდან გამოსარჩევია პირველი მუხლი, რომლის მიხედვითაც რუსეთმა აღიარა საქართველო დამოუკიდებელ და თვითმყოფად სახელმწიფოდ, რომლის საშინაო საქმეებში, ის არ ჩაერეოდა (ხელშეკრულება 1920). მაგრამ, იყო ერთი პუნქტი, რომელიც უფრო ამძაფრებდა ანტიპათიას მმართველი პარტიის მიმართ. მე-10 მუხლის მიხედვით

> საქართველო ვალდებულებას იღებს სასჯელისა და შემდეგი სასამართლო ან ადმინისტრაციული დევნისგან გაანთავისუფლოს ყველა პირი, რომელიც ბრალდებულ იქნა საქმიანობაში რუსეთის საბჭოთა სოციალისტური ფედერაციული რესპუბლიკისა ან კომუნისტური პარტიის სასარგებლოდ. შენიშვნა: საქართველო ვალდებულებას იღებს დაუყოვნებლივ გაანთავისუფლოს პირები, რომლებიც იმყოფებიან ციხეში ზემოთ მითითებული მიზეზის გამო (შარაძე 1991ბ: 60).

ჩვენ მიერ ბოლოს მოყვანილმა მუხლმა ეროვნულ მოძრაობაში დიდი კრიტიკა გამოიწვია.

მიუხედავად ამ ყველაფრისა, როგორც გამოჩნდა, ცალკეული სამართლებრივი კუთხით დოკუმენტს ქართულ რეალობაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა.

საბოლოო ჯამში უნდა ითქვას, რომ ისტორიის რეპრეზენტაცია, მით უმეტეს, დამოუკიდებელი საქართველოს შემთხვევის (1918-1921), საკმაოდ დიდი მნიშვნელობის მოვლენაა. თუმცა გასათვალისწინებელია ის პირობები და მეთოდები, რომელშიც და როგორც ეს პროცესი მიმდინარეობდა. გასული საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოსა და 90-იანი წლების დასაწყისში, მართალია, საბჭოთა იდეოლოგიის მიერ ფაქტობრივად ლიკვიდირებული პიროვნებები დაუბრუნდნენ ქართველი ხალხის კოლექტიურ მეხსიერებას, თუმცა ამ დაბრუნებას ყოველთვის მართებული ფორმა არ ჰქონდა. ჩვენ ზემოთ განვიხილეთ ის განსხვავებები, რომლითაც საკვლევ პერიოდში ეკიდებოდნენ პირველ რესპუბლიკასთან ასოცირებულ პიროვნებებს. როგორც აღინიშნა, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მმართველ სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას, სსრკ-ის მმართველ კომუნისტურ პარტიასა და თანადროული პერიოდის სოციალისტურ/სოციალ-დემოკრატიულ პარტიებს შორის ტოლობის ნიშნები ისმებოდა. თუმცა აუცილებლად უნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, პოლიტიკური კუთხით, შედარებით სწორად ფასდებოდა 1918-1921 წლების საქართველოს მნიშვნელობა. 1920 წლის 7 მაისის ხელშეკრულებასა და პირველი რესპუბლიკის მემკვიდრეობას ყურადღება ეთმობოდა როგორც ეროვნულ-განამთავისუფლებელი მოძრაობის პერიოდში, ისე 1991 წლის 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგაც.

შენიშვნები

1 კვლევა განხორციელდა სსიპ შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის [FR-24-19560] მხარდაჭერით.

2 ბოლო წლებში მრავალი მნიშვნელოვანი გამოცემა შეემატა ქართულ სამეცნიერო სივრცეს (ირემაძე, ჭანტურიძე 2017); (შველიძე 2018); (კაუცკი 2018); (ბახტაძე და *სხვები* 2018) (ჯანელიძე 2018) (არქანია და *სხვები* 2019); (ირემაძე, ჭანტურიძე 2019); (კობახიძე 2023); (ნახუცრიშვილი 2024); (ხვედელიანი 2024) და სხვ.

3 ვგულისხმობთ მიხაილ გორბაჩოვის მიერ წამოწყებულ „გლასნოსტსა“ (საჯაროობა) და „პერესტროიკას“ (გარდაქმნა).

4 ვემხრობით მოსაზრებას, რომ საქართველოს მეორე რესპუბლიკად უნდა მივიჩნიოთ პერიოდი 1990 წლის 14 ნოემბრიდან 1992 წლის 6 იანვრამდე (არქანია და *სხვები* 2021: 3-5).

5 ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია ოთარ ჯანელიძის წიგნი – 26 მაისიდან 25 თებერვლისაკენ (ჯანელიძე 1990).

დამოწმებანი

ავალიშვილი 1990: ზ. ავალიშვილი. *საქართველოს დამოუკიდებლობა 1918-1921 წლების საერთაშორისო პოლიტიკაში*, თბილისი, 1990.

არქანია და *სხვები* 2019: 440 *დღე საქართველოს დამოუკიდებლობამდე: ყოველდღიური მატიანე, 27 თებერვალი, 1917 – 26 მაისი, 1918*. ავტორ-შემდგენლები: გ. არქანია, გ. გიოშვილი, ე. ჭირაქაძე, ქ.სიხარულიძე, თ. ბიკაშვილი, ვ.მაჭავარიანი, ე. ჭანიშვილი. უახლესი ისტორიის ცენტრი, თბილისი, *არტანუჯი*, 2019.

არქანია და *სხვები* 2021: გ. არქანია, გ. გიოშვილი, გ.ბუცხრიკიძე. ეროვნული ხელისუფლების 419 დღე. მეორე რესპუბლიკის ყოველდღიური მატიანე. ნაწილი I. 1990 წლის ნოემბერი – 1991 წლის იანვარი. უახლესი ისტორიის ცენტრი, თბილისი, *არტანუჯი.*

არქანია, სარაჯიშვილი (რედ.) 2024: ზვიად გამსახურდიას სიტყვა, წარმოთქმული 1991 წლის 9 აპრილს, საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს სხდომაზე ოკუპაციიდან დამოუკიდებლობამდე (1921-1991), უახლესი ისტორიის ცენტრი, თბილისი, *არტანუჯი,* 17-48.

ბაქრაძე 2005: ა. ბაქრაძე. *თხზულებანი*, ტ. VI, პუბლიცისტიკა. *ნეკერი, ლომისი*, თბილისი, 2005.

ბახტაძე და *სხვები* 2018: *საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება 100 წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისთვის?* გამოცემაზე მუშაობდნენ მ. ბახტაძე, ს. ჯონსი, ბ. კობახიძე, ი.ირემაძე, ზ.გაიპარაშვილი. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

გაბაშვილი, გოგუაძე 1992: რ. გაბაშვილი. ვ. გოგუაძე. *მოგონებები.* ქართული ემიგრანტული ლიტერატურა. დაბრუნება, მრავალტომეული, 3, გურამ შარაძის საერთო რედაქციით, თბილისი, *გულანი.*

ზვიად გამსახურდია 1990: ზვიად გამსახურდია – 26 მაისი, 1990, ხელმისაწვდომია https://www.youtube.com/watch?v=-dbjnYt5k0s ბოლოს ნანახია 28.04.2025.

თაყაიშვილი 1991ა: ე. თაყაიშვილი. ემიგრანტული ნაშრომები. ქართული ემიგრანტული ლიტერატურა *დაბრუნება*, მრავალტომეული, 1, გ. შარაძის საერთო რედაქციით, თბილისი, *მეცნიერება.*

თაყაიშვილი 1991ბ: ე.თაყაიშვილი. ემიგრანტული ნაშრომები. ქართული ემიგრანტული ლიტერატურა. *დაბრუნება,* მრავალტომეული, 2, გ.შარაძის საერთო რედაქციით, თბილისი, *მეცნიერება.*

ირემაძე, ჭანტურიძე 2017: *პირველი საყოველთაო დემოკრატიული არჩევნები დამოუკიდებელ საქართველოში,* ავტორ-შემდგენლები ი. ირემაძე და ს.ჭანტურიძე, საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (2017 საარჩევნო სისტემათა საერთაშორისო ფონდი – IFES).

ირემაძე, ჭანტურიძე 2019: *ადგილობრივ თვითმმართველობათა არჩევნები საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში*, ავტორ-შემდგენლები ი. ირემაძე და ს. ჭანტურიძე., საქართველოს ცენტრალური საარჩევნო კომისია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი (2019 საარჩევნო სისტემათა საერთაშორისო ფონდი –IFES).

კალანდაძე 1990: ლ. კალანდაძე. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, ეროვნული გმირი. გაზ. *ქარიშხალი*, 1990, №1.

კაუცკი 2018: კ.კაუცკი. *საქართველო: გლეხთა სოციალ-დემოკრატიული რესპუბლიკა: შთაბეჭდილებანი და დაკვირვებანი.* ტექსტი ინგლისურიდან ქართულად თარგმნა ს.შუბითიძემ. ქართული გამოცემის რედაქტორები ზ. გაიპარაშვილი და ი. ირემაძე. კომენტარები მოამზადა ი.ირემაძემ. თბილისი, ფრიდრიხ ებერტის ფონდის წარმომადგენლობა საქართველოში, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

კახაძე 1989: კ. კახაძე. 1924, გაზ. *ივერია,* №13.

კობახიძე (რედ.) 2023: *ამიერკავკასიის დემოკრატიული ფედერაციული რესპუბლიკა 1918.* სტატიების კრებული. ქართული გამოცემის რედაქტორი ბ. კობახიძე. თბილისი, *არტანუჯი.*

ლასხიშვილი 1992: გ. ლასხიშვილი. *მემუარები.* თბილისი: *საქართველო.*

მაზნიაშვილი 1990: გ. მაზნიაშვილი. *მოგონებანი* 1917-1925. ბათუმი.

მაცაბერიძე 2018: მ. მაცაბერიძე. *26 მაისი მეხსიერების პოლიტიკის კონტექსტში* (1921-1922), – საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისთვის? საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმი, თბილისი, *თსუ გამომცემლობა*, 373-397.

მგალობლიშვილი 1990: ნ. მგალობლიშვილი. *რა ავირჩიოთ?* გაზ. სარანგი , №6, 6 სექტემბერი,

მიმართვა 1989: ილია ჭავჭავაძის საზოგადოების მიმართვა საქართველოს სსრ მე-11 მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მე-12 სესიისადმი. გაზ. *ივერია*, №17, 15 ნოემბერი.

ნაცვლიშვილი 1990: პ. ნაცვლიშვილი. ისტორიიდან – ისტორიაში, გაზ. *ახალგაზრდა ივერიელი*, №124.

ნახუცრიშვილი 2024: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა ფორმისა და შინაარსის ძიებაში. სტატიების კრებული. შემდგენელი და სამეცნიერო რედაქტორი ლ. ნახუცრიშვილი. თბილისი, Ziari Press.

ჟორდანია 1989: ნ. ჟორდანია. *წიგნი ოჯახში საკითხავი, დაწერილი ჩემს მიერ, ჩემი სვილების* და *შვილიშვილებისათვის, საგულისხმიეროთ და სახელმძღვანელოთ.* თბილისი, მერანი, 1989.

ჟორდანია 1990ა: ნ.ჟორდანია. *ჩემი წარსული.* თბილისი: რუსთაველის საზოგადოების გამომცემლობა *სარანგი.*

ჟორდანია 1990ბ: ნ.ჟორდანია. *რჩეული ნაწერები.* შეადგინა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო გურამ შარაძემ. თბილისი, *საქართველო*

სარაჯიშვილი 2019: ნ სარაჯიშვილი. *პირველი რესპუბლიკის აღქმა მე-20 საუკუნის 80-იანი წლების ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ახალგაზრდა ჰუმანიტართა I კონფერენციის მასალების კრებული,* თბილისი, 94-103.

სარაჯიშვილი 2024ა: ნ. სარაჯიშვილი. 1944 წელს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოდან გადასახლებულთა რეპატრიაციის საკითხი XX საუკუნის ეროვნულ განმათავისუფლებელ მოძრაობაში (1989-1990), – *ოკუპაციიდან დამოუკიდებლობამდე (1921-1991)*, უახლესი ისტორიის ცენტრი, თბილისი, *არტანუჯი*, 82-303.

სარაჯიშვილი 2024ბ: ნ. სარაჯიშვილი. ქართული საზოგადოებრივი აზრი ისტორიული მეხსიერების ფორმირების საწყისებთან: 1924 წლის ანტისაბჭოთა აჯანყების რეპრეზენტაცია ქართულ ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში, ხელმისაწვდომია https://idfi.ge/ge/georgian_public_opinion_at_the__beginnings_of_the_formation_of_historical_memory (ნანახია 22.04.2025).

სარაჯიშვილი 2022: ნ. სარაჯიშვილი. 1944 წელს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოდან გადასახლებულთა რეპატრიაციის საკითხი XX საუკუნის ეროვნულ-განმათავისუფლებელ მოძრაობაში (1989-1990), *ქართული წყاროთმცოდნეობა,* XXIV, 125-134;

სიხარულიძე 2019: ქ. სიხარულიძე. ქართული პოლიტიკური ემიგრაცია საბჭოთა ქართულ სატირულ პრესაში ჟურნალ „ტარტაროზის" მაგალითზე 1926-1930 წ.წ., *საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის ახალგაზრდა ჰუმანიტართა I კონფერენციის მასალების კრებული,* თბილისი, 64-78.

პროგრამა/წესდება 1989: საქართველოს ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის პროგრამა-წესდება (ახალი რედაქცია), გაზ. *ქართული ქრონიკა*, 1989, №56, 25-26 ნოემბერი.

ქართველი გიმნაზისტი და... 1990: ქართველი გიმნაზისტი და... საქართველოს დამოუკიდებლობა, გაზ. *ქართველი ერი*, 1990, №1 (3).

ქართული ემიგრანტული ლიტერატურის... 1990: ქართული ემიგრანტული ლიტერატურის საგამომცემლო პროექტი, გაზ. *ახალგაზრდა ივერიელი,* 1990, №125, 13 ნოემბერი.

ქარჩავა 2024: ზ. ქარჩავა. ანტიკური ისტორიის საკითხები საბჭოთა პერიოდის სასკოლო სახელმძღვანელოებში. *ლოგოსი*, წელიწდეული ელინოლოგიასა და ლათინისტიკაში 10, 101-119;

შარაძე 1990: გ. შარაძე. *ფრანგული დღიური.* თბილისი, ილია ჭავჭავაძის სახელობის საქართველოს საზოგადოება *ცოდნა.*

შარაძე 1991ა: გ. შარაძე. *უცხოეთის ცის ქვეშ.* წიგნი პირველი, თბილისი, *მერანი*, 1991.

შარაძე (შემდ.) 1991ბ: Договор между Грузией и Россией от 7 мая 1920 года, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, 1918-1921, შემდგენელი და წინასიტყვაობის ავტორი გ. შარაძე. იბეჭდება საქართველოს რესპუბლიკის ცენტრალური საარჩევნო კომისიის დაკვეთით, თბილისი, 51-63.

შველიძე (რედ.) 2018: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა (1918-1921), *ენციკლოპედია-ლექსიკონი.* მთავარი რედაქტორი დ.შველიძე. თბილისი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

შარაძე 1993ა: გ. შარაძე. *უცხოეთის ცის ქვეშ*. წიგნი მეორე, თბილისი, *მერანი*.

შარაძე 1993ბ: გ. შარაძე. *უცხოეთის ცის ქვეშ*. წიგნი მესამე, თბილისი, *მერანი*.

ჩიქოვანი, კაკიტელაშვილი 2010: ნ. ჩიქოვანი, ქ. კაკიტელაშვილი. 1918-1921 წლების რეპრეზენტაციის დინამიკა საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებში., *ქართული წყაროთმცოდნეობა*, XII, 232-240.

ჭანტურია 1990: გ. ჭანტურია. სიტყვა წარმოთქმული მიტინგზე მთავრობის სახლთან 1990 წლის 25 თებერვალს (სტენოგრამა), გაზ. *ქართული ქრონიკა*, 1990, №3.

ხელშეკრულება 1920: საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარება https://civil.ge/ka/archives/350635 (ნანახია: 26.02.2025).

ხვედელიანი 2024: ა. ხვედელიანი. *საგანმანათლებლო პოლიტიკა და ნაციონალური იდენტობა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში 1918-1921)*. თბილისი.

ჯანელიძე 1990: ო. ჯანელიძე. 26 მაისიდან 25 თებერვლისაკენ, თბილისი: საქართველოს რესპუბლიკის ი. ჭავჭავაძის სახელობის საზოგადოება *ცოდნა*.

ჯანელიძე 2018: ო. ჯანელიძე. *საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორიის ნარკვევები,* თბილისი, საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა.

ჰოვანესიანი 2018: რ. გ. ჰოვანესიანი. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა: დაუსრულებელი სიმფონია. *საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის გახსენება ასი წლის შემდეგ – მოდელი ევროპისთვის?* საერთაშორისო სამეცნიერო ფორუმი, თსუ გამომცემლობა, თბილისი, 5-15.

THE HISTORICAL REPRESENTATION OF THE DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA (1918–1921) IN LATE 1980s GEORGIA

Nikoloz Sarajishvili
Centre for Contemporary History
nikasarajishvili99@gmail.com

In contemporary Georgian scholarship, considerable attention is devoted to challenging and deconstructing the distorted historical narratives formed during the Soviet era. Within this context, the study of the First Democratic Republic of Georgia (1918-1921) holds a particularly prominent place.

For seventy years under Soviet rule, the short-lived independence of Georgia between 1918 and 1921 was either erased from public memory or portrayed in a negative light. In the second half of the 1980s, as political, economic, and social tensions weakened censorship within the Soviet Union, various publications began to appear more freely in Georgia.

A substantial part of this literature was dedicated to the events and figures associated with the First Republic. Newspapers started to publish articles, archival materials, and memoirs concerning the Democratic Republic of Georgia, which in turn profoundly influenced the collective memory of Georgian society.This study explores the ways in which history was represented in Georgia during the late 1980s and early 1990s, with particular focus on the portrayal and interpretation of two key subjects: the First Democratic Republic of Georgia and the Treaty of May 7, 1920. The research is based primarily on memoirs and contemporary newspaper publications from the period under study.